

VIRTUS

21 | 2014

Gerard-René de Groot

Adelsrecht in de hedendaagse Europese monarchieën

Het Nederlandse adelsrecht in vergelijking met andere Europese adelsstatuten

183

‘Bij een monarchie hoort adel.’ Dat was met zekerheid de opvatting van Willem I, toen hij op 24 juni 1814 – tweehonderd jaar geleden – als soeverein vorst de Hoge Raad van Adel instelde, die een raadgevende rol zou gaan spelen bij het verlenen en erkennen van adeldom, alsmede bij de inlijving van oorspronkelijk buitenlandse adellijken.¹ Hij volgde daarbij de lijn die was ingezet door koning Lodewijk Napoleon die in 1809 het Hoog Heraldiek Collegie in leven riep.² ‘Bij een monarchie hoort adel’, was in het begin van de negentiende eeuw de nagenoeg overal in Europa geldende opvatting. Een opmerkelijke uitzondering vormde Noorwegen (vanaf 1814 in een personele unie verenigd met het koninkrijk Zweden), waar het parlement in 1821 de adel afschafte, zij het met een overgangsregeling voor de titel dragers en hun kinderen.³

* Een verkorte versie van deze tekst is in aanwezigheid van Zijne Majesteit koning Willem Alexander uitgesproken in de Ridderzaal tijdens de viering van het 200-jarig bestaan van de Hoge Raad van Adel te Den Haag op 23 juni 2014. De auteur is dank verschuldigd aan dr. Egbert J. Wolleswinkel (secretaris van de Hoge Raad van Adel) voor zijn commentaar op een eerdere versie van deze bijdrage. Voorts is dank op zijn plaats aan Guayasén Marrero Gonzalez LL.M. en Alexander Hoogenboom LL.M. (promovendi aan de Universiteit Maastricht) die mij foerageerden met informatie over het Spaanse, respectievelijk Zweedse adelsrecht. Aangenaam en inspirerend waren ook mijn gesprekken met jhr. Maxim Arrazola de Oñate, Rafaël Bracke, Jan-Emmanuel Lemmens, Steffie Schweek en Laurien Vandormael (studenten van de Universiteit Hasselt), die hun bachelor-scripties schreven over Belgisch adels- en namenrecht.

1 E.J. Wolleswinkel, *Nederlands adelsrecht. Wettelijke adeldom als historisch gegroeid instituut* ('s-Gravenhage, 2012) 46, 47. Zie ook artikel 42 van de Grondwet voor de Verenigde Nederlanden van 1814: ‘De Souverein Vorst verheft in den adelstand’.

2 Wolleswinkel, *Nederlands adelsrecht*, 32-39.

3 *Lov angaaende modificationer og nærmere bestemmelse af den norske adels rettigheder* van 1 august-

Op 24 juni 1814 werd door Willem Frederik Prins van Oranje-Nassau als Soevereine Vorst der Verenigde Nederlanden een ‘Collegie van Heraldie’ opgericht onder de naam Hoge Raad van Adel, dat hem adviseerde over ceremonie, adeldom en overheidsheraldiek. Aan de vooravond van het tweehonderdjarige bestaan van de Raad, op 23 juni 2014, vond in aanwezigheid van Koning Willem-Alexander een bijeenkomst plaats in de Ridderzaal te ‘s-Gravenhage (foto Thijs van der Feltz; coll. Hoge Raad van Adel, ‘s-Gravenhage)

De adel kreeg in het Koninkrijk der Nederlanden ook een speciale staatsrechtelijke rol.⁴ Ook dat was destijds gebruikelijk. Hetzelfde zien we bijvoorbeeld in het destijds ook kersverse koninkrijk Württemberg.⁵ Opmerkelijk modern was België, dat zich in 1830 van Nederland afscheidde. De Belgische Grondwet van 1831 bepaalde weliswaar dat de koning adel kan verlenen, maar voegde daaraan ogenblikkelijk toe dat daaraan geen voorrechten mochten zijn verbonden.⁶ In 1848 volgde Nederland het Belgische voorbeeld en schafte de politieke macht van de adel en verder ook vrijwel alle voorrechten af.⁷

tus 1821; zie: www.hoelseth.com/acts/act18210801.html (geraadpleegd december 2014).

⁴ Zie daarover uitvoerig Wolleswinkel, *Nederlands adelsrecht*, 49-60.

⁵ Zie bijvoorbeeld paragrafen 39, 130 en 133 van de *Verfassungsurkunde für das Königreich Württemberg* van 25 september 1819, zie: www.documentarchiv.de/nzjh/verfwberg.html of www.verfassungen.de/de/bw/wuerttemberg/wuertt1819-index.htm (geraadpleegd december 2014).

⁶ Art. 113 Belgische Grondwet, zie: www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&table_name=wet&la=N&cn=1994021730 (geraadpleegd december 2014).

⁷ Wolleswinkel, *Nederlands adelsrecht*, 77-83.

Adeldom in Nederland

In de negentiende eeuw was in Nederland de belangrijkste wijze van verwerving van adeldom afstamming van een adellijke vader. Daarnaast kon men adeldom verwerven door verheffing in de adelstand, door erkenning van adeldom en door inlijving van oorspronkelijk buitenlandse adel.⁸ Nederland volgde hierbij de ook in vele andere landen van continentaal Europa heersende praktijk. Het bestek van deze bijdrage laat niet toe al die verschillende wijzen van verwerving van adeldom uit de werken. Op de verheffing kom ik dadelijk nog kort terug. Het is echter op zijn plaats hier even stil te staan bij de verwerving van adeldom door afstamming. Volgens de negentiende-eeuwse regels verwierf een kind adeldom als het de status van wettig kind van een adellijke vader had.⁹ De status van wettig kind werd in de regel verworven door geboorte binnen huwelijk van de vader met de moeder van het kind. Daarnaast kon die status worden verworven door zogenoemde ‘wettiging’. Daarvan was sprake indien een buiten huwelijk geboren kind werd erkend door een met de moeder gehuwde of huwende man.¹⁰ In uitzonderlijke gevallen kon die status ook worden verworven door brieven van wettiging afgegeven door de koning.¹¹ Ook in gevallen van wettiging werd dus adeldom verworven door de gewettigde kinderen.¹²

185

Het varieerde of zo'n wettig kind dan ook de titel van de adellijke vader, bijvoorbeeld graaf of baron, respectievelijk voor dochters gravin of barones verwierf. In sommige families kregen alle kinderen direct bij de geboorte de titel van hun vader, in andere families waren weliswaar alle kinderen adellijk, maar kon slechts de oudste zoon of – bij gebreke aan een zoon – het oudste mannelijke familielid (zoals een neef of achterneef) de titel verwerven en wel – in de regel – bij de dood van de vorige titeldrager. In die families gaat de titel dus over via een mannelijk eerstgeboorterecht. We zullen dadelijk zien, dat ook vele andere landen voor sommige of zelfs vele families een dergelijke regeling kennen. In Groot-Brittannië en Spanje is deze wijze van verwerving van titels zelfs de hoofdregel. We spreken in een dergelijk geval van ‘adel krachtens eerstgeboorterecht’ of iets technischer geformuleerd ‘primogenituuradel’.¹³ Traditioneel konden buiten huwelijk geboren kinderen niet door afstamming adeldom verwerven.¹⁴ Ook geadopteerde kinderen vielen adelsrechtelijk buiten de boot. Hier geldt eveneens weer dat dit elders niet anders was.

⁸ Ibidem, 64.

⁹ Ibidem, 96-98.

¹⁰ Art. 327 Burgerlijk Wetboek 1838.

¹¹ Art. 329-331 Burgerlijk Wetboek 1838.

¹² Zie voor een spannende maar mislukte poging om dit in 1936 te wijzigen: Wolleswinkel, *Nederlands adelsrecht*, 96-98.

¹³ Zie over de verwerving van primogenituurtitels in Nederland het Koninklijk Besluit van 26 maart 1868 ‘houdende regeling van den overgang van adellijke titels bij regt van eerstgeboorte’, *Staatsblad voor het Koninkrijk der Nederlanden* (26 maart 1868) 37; zie: wetten.overheid.nl (geraadpleegd december 2014).

¹⁴ Eventueel wel door verheffing, zoals in Württemberg bijvoorbeeld de verheffing van Friedrich von Franquemont (1770-1842) tot graaf. Zie F. Raberg, *Biographisches Handbuch der württembergischen Landtagsabgeordneten 1815-1933. Im Auftrag der Kommission für geschichtliche Landeskunde in Baden-Württemberg* (Stuttgart, 2001) 219.

In de loop van de laatste twee eeuwen is er echter veel veranderd. In Nederland is vanaf het begin van de twintigste eeuw nog maar uiterst zelden gebruik gemaakt van de mogelijkheid om personen in de adelstand te verheffen.¹⁵ In 1953 is zelfs uitdrukkelijk door het kabinet-Drees besloten in het geheel niet meer tot adelsverheffingen over te gaan.¹⁶ Bij de grondwetswijziging van 1983 werd de bepaling dat de koning adeldom kan verlenen uit de Grondwet geschrapt.¹⁷ In een additioneel, overgangsrechtelijk artikel werd bepaald dat de oude regels betreffende adeldom zouden blijven gelden totdat de verwerving van adel bij wet zou worden geregeld.¹⁸ Dit leidde uiteindelijk tot de Wet op de adeldom van 1994.¹⁹ Die wet bracht belangrijke veranderingen. Oorspronkelijk was het de bedoeling om de bestaande regels over verwerving van adeldom door afstamming te codificeren zonder daarin enige verandering aan te brengen. Wel zouden erkenning en inlijving aanzienlijk worden beperkt. Aan een historisch gegroeid instituut dat zijn wortels heeft in een traditie die juist ongelijkheid van mensen accentueert, moet men niet gaan sleutelen, aldus de mening van de toenmalige minister Dales.²⁰ Maar het parlement wilde anders: door middel van amendementen werd bepaald dat ook door geadopteerde en buiten huwelijk geboren kinderen adeldom kon worden verworven.²¹ Een amendement dat voorstelde om het mogelijk te maken dat ook adellijke dames hun adeldom aan hun kinderen kunnen doorgeven, werd echter verworpen.²² Een dergelijke mogelijkheid zou het aantal leden van de adel te sterk doen toenemen, zo vond ons parlement.

Adeldom in Europa

Hoe is met de regels over de adeldom in andere Europese landen gegaan? Laten we daar nu naar gaan kijken, om vervolgens een vergelijking te maken met de thans in Nederland geldende regels. In de eerste plaats kunnen we waarnemen dat het aantal monarchieën in de afgelopen tweehonderd jaar drastisch is verminderd. Vele Europese staten zijn republiek geworden en volgens vele republieken past bij een republiek geen adel. Dit is bijvoorbeeld het geval in Oostenrijk, waar het voeren van adellijke titels door Oostenrijkse burgers grondwettelijk is verboden.²³ Dat geldt ook voor Duitsland: de Grondwet van Weimar schafte in 1919 de adel af.²⁴ Sindsdien bestaat in Duitsland geen adel meer. Dat is een wat verbazingwekken-

15 Wolleswinkel, *Nederlands adelsrecht*, 102-106.

16 Ibidem, 106, 107.

17 Ibidem, 116-119.

18 Additioneel artikel XXV.

19 Wet van 10 mei 1994, houdende regeling inzake de adeldom, *Staatsblad* (1994) 360. Zie daarover Wolleswinkel, *Nederlands adelsrecht*, 106, 107.

20 Wolleswinkel, *Nederlands adelsrecht*, 130-133.

21 Ibidem, 133-135.

22 Ibidem, 133.

23 *Gesetz über die Aufhebung des Adels, der weltlichen Ritter und Damenorden und gewisser Titel und Würden* van 3 april 1919, *Staatsgesetzblatt* (1919) 2011, alsmede *Staatsgesetzblatt* (1920) 1, dat overeenkomstig artikel 149, lid 1, van het *Bundes-Verfassungsgesetz* constitutionele rang heeft.

24 Art. 109 lid 3 *Verfassung des Deutschen Reiches* van 11 augustus 1919, *Reichsgesetzblatt* (1919) 1383. Zie: www.dhm.de/lemo/html/dokumente/verfassung/index.html (geraadpleegd december 2014).

de mededeling voor diegenen die regelmatig door Duitse weekbladen bladeren. Die bladen volgen toch nauwkeurig het reilen en zeilen van de Duitse adel? Welnu, in Duitsland bestaat juridisch geen adel meer, maar een verbod op het voeren van adels titels, zoals in Oostenrijk, is er ook niet. Het afschaffen van de adel gebeurde in Duitsland op een enigszins verrassende wijze: adellijke titels werden deel van de familienaam.²⁵ Wilhelm baron von Hohenstein was dus sinds 1919 geen baron meer, maar heette nog wel Baron von Hohenstein. Maar hoe luidt dan de familienaam van een dochter van de heer Baron von Hohenstein? Het antwoord op die vraag is verrassend: haar familienaam is Baronin von Hohenstein. Het adellijke bestanddeel van de familienaam wordt ook aangepast aan het geslacht van de naamsdrager. Dit staat niet in de wet, maar volgt uit een uitspraak van de hoogste Duitse rechter (*Reichsgericht*) uit 1926 in een procedure die een adellijke weduwnaar had aangespannen teneinde de overlijdensakte van zijn adellijke echtgenote te laten aanpassen.²⁶ Dus geen adel meer in Duitsland, maar toch nog *Prinzen und Prinzessinnen, Grafen und Gräfinnen* enzovoort. Maar Steffi Graf heet niet Gräfin. Een gevolg van de metamorfose van adellijke titels tot deel van de familienaam is trouwens ook dat namen met een vroegere adellijke titel volgens de regels van het gewone namenrecht worden verworven. Ook geadopteerde kinderen en buiten huwelijk geboren kinderen kunnen dus zondermeer een naam krijgen waarin zo'n adelijk bestanddeel zit. Naar Duits recht kan men zelfs door huwelijksluiting de naam van de echtgenoot/echtgenote verwerven; na echtscheiding mag men die houden en zelfs weer doorgeven aan een volgende partner.²⁷

187

Het grote verschil tussen Duitsland en Oostenrijk bij de afschaffing van de adel heeft overigens al aanleiding gegeven tot rechtspraak van het Hof van Justitie in Luxemburg. De Oostenrijkse Ilonka Kerekes werd als volwassene in Duitsland geadopteerd door de Duitser Lothar Fürst von Sayn-Wittgenstein. Zij verwierf daarom de geslachtsnaam van haar adoptiefvader en wel in aangepaste vrouwelijk vorm. Voortaan noemde zij zich daarom Ilonka Fürstin von Sayn-Wittgenstein. De vraag kwam op of Oostenrijk de registratie van een Oostenrijkse met een adellijke titel in de familienaam mocht weigeren. Hoewel een weigering van de erkenning van een in een andere Lidstaat van de Europese Unie verworven naam niet mag,²⁸ concludeerde het Hof in deze zaak dat Oostenrijk het recht had om de oude adellijke titel uit de naam te verwijderen, omdat erkenning daarvan in strijd zou zijn met de Oostenrijkse Grondwet.²⁹

25 Art. 109 van de *Weimarer Verfassung*: 'Adelsbezeichnungen gelten nur als Teil des Namens und dürfen nicht mehr verliehen werden.'

26 Uitspraak Reichsgericht 10. März 1926. *Reichsgericht in Zivilsachen*, CXIII (1926) 107 e.v.

27 Uitspraak Bundesverfassungsgericht 18 februari 2004, zie: www.bverfg.de/entscheidungen/rs20040218_1bvro19397.html (geraadpleegd december 2014).

28 Uitspraak Europees Hof van Justitie 14 oktober 2004 in zake: Grunkin-Paul. Zie: curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?sessionId=9ea7d2dc30d5edf160239cco4346a42bfo7622c3105a.e34KaxiLc3qMb40RchoSaxuNbn1o?text=&docid=69308&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=-first&part=1&cid=150489 (geraadpleegd december 2014).

29 Uitspraak Europees Hof van Justitie 22 december 2010 in zake: Sayn-Wittgenstein. Zie: curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83459&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=150750 (geraadpleegd december 2014).

Bestaat in de nog resterende monarchieën in Europa nog de mogelijkheid om in de adelstand te worden verheven? Die mogelijkheid tot verheffing in de adelstand wordt – net als in Nederland – in beginsel niet meer uitgeoefend in Denemarken, Luxemburg en Zweden.³⁰ In België vindt nog wel met grote regelmaat verheffing in de adelstand plaats.³¹ Per jaar worden circa vijftien personen met een adelsgunst vereerd: de begunstigden zijn vaak oud-politici, vooraanstaande ondernemers, hoogleraren, bekende kunstenaars en voor de sport belangrijke figuren (zoals oud-IOC-voorzitter Jacques Rogge die in 1993 verheven werd tot ridder en in 2003 zelfs bevorderd tot graaf). Soms is de adellijke titel persoonlijk (dus niet vererfbaar), maar in vele gevallen ook erfelijk.³² Ook in Groot-Brittannië en Spanje komen nog met enige regelmaat verleningen van adeldom voor. In Groot-Brittannië worden gemiddeld zo'n 35 personen per jaar in de adelstand verheven.³³ Daaronder bevinden zich oud-politici, maar ook bekende schrijvers, kunstenaars en acteurs. Over het algemeen gaat het tegenwoordig om verlening van persoonlijke adeldom.³⁴ De voormalige Spaanse koning Juan Carlos heeft 55 personen een adellijke titel toegekend. Daarbij horen overigens ook nieuwe titels, toegekend aan zijn dochters ter gelegenheid van hun huwelijk. Maar onder de gelukkigen tellen we ook personen als de vroegere minister-president Suarez, de gitarist Andres Segovia, de schilders Salvador Dali en Antoni Tapies, de oud-president van het IOC Samaranch en de oud-voetballer en coach van het Spaanse nationale voetbalteam Vicente del Bosque Gonzalez. Het gaat in Spanje in vele gevallen om erfelijke adelsverheffing.³⁵ Het aantal vrouwen in het lijstje is klein: tien dames, onder wie dochters van de koning aan wie bijzondere titels werden toegekend. Dat betekent echter niet dat vrouwen in Spanje adelsrechtelijk relatief onbeduidend zijn. Het tegendeel is waar. We zullen dat dadelijk nog zien.

Hoe is de stand van zaken in de Scandinavische monarchieën? Noorwegen werd al vermeld: de adel is daar als instituut afgeschaft. In Denemarken en Zweden bestaat nog wel adel, maar wordt niet meer in de adelstand verheven. In Denemarken werden voorrechten

30 Met uitzondering van (toekomstige) leden van het regerende huis.

31 Zie voor de adelsgunsten in 2014 het *Belgisch Staatsblad* (15 april 2014), 32850; www.etaamb.be/nl/koninklijk-besluit_n2014015084.html (geraadpleegd december 2014). Het Belgische adelsrecht vertoont overigens sterke gelijkenissen met het Nederlandse. Dat verbaast niet, omdat ook het Belgische adelsrecht historisch teruggaat op het adelsrecht zoals dat onder koning Willem I werd ontwikkeld.

32 Opmerkelijk is dat de overdracht van de aan enkele dames toegekende titel van barones geschiedt aan de kinderen die zijn of zullen worden geboren uit hun huwelijk met een met naam genoemde echtgenoot en vervolgens in de mannelijke lijn. Zie P. De Win, 'La transmission de la noblesse – Overdracht van adeldom', *Bulletin trimestriel de l'Association de la Noblesse du Royaume de Belgique*, CCXL (2007) 102.

33 Zie: www.peerages.info/peerages5.htm (geraadpleegd december 2014).

34 Net als in België komt het ook in Groot-Brittannië voor dat er bij verlening van erfelijke adel voorzien wordt in een speciale overgangsregeling (een zogenoemde *special remainder*). Zo werd bijvoorbeeld bij de verlening van een nieuwe adelsstitel aan de earl of Mountbatten of Burma bepaald, dat de titel zou worden geërfd door de oudste zoon, 'and in default of such issue with remainder to his eldest daughter Patricia Edwina Victoria, Baroness Brabourne (...) and the heirs male of her body lawfully begotten'. Zie *Gazette* (28 oktober 1947); www.peerages.info/peeragesr.htm; www.thegazette.co.uk/London/issue/38109/page/5074 (geraadpleegd december 2014).

35 Zie laatstelijk Koninklijk Besluit 354/2014 van 13 mei 2014, *Boletín oficial del Estado* (2014), 37786.

van de adel opgeheven door de Grondwet (*Grundloven*) van 1849.³⁶ Sindsdien vonden geen verheffingen in de adelstand meer plaats. Wel waren er in de tweede helft van de negentiende eeuw nog inlijvingen van buitenlandse adel, alsmede enige gevallen van erkenning van adel.³⁷ In Zweden werd voor het laatst in de adelstand verheven in 1902.³⁸ Daar verloor het enigszins met de Hoge Raad van Adel vergelijkbare instituut van *Riddarhuset* in 2003 zijn publiekrechtelijke status.³⁹ Het verloor daardoor echter niet zijn rechtspersoonlijkheid, maar lijkt nu het meest op een privaatrechtelijke vereniging *sui generis* die de belangen van de leden behartigt en daarom ook zelf bepaalt wie daarvan lid kunnen zijn. Adeldom wordt in Zweden niet verworven door geadopteerde of buiten huwelijk geboren kinderen van een adellijke man, terwijl adellijke dames hun adeldom evenmin kunnen doorgeven aan hun kinderen.⁴⁰ Tenslotte bestaat ook in Luxemburg nog adel. De groothertog heeft heel af en toe ook nog personen in de adelstand verheven, maar om gewone of zelfs buitengewone Luxemburgers ging het daarbij niet. Verheven werden met name leden van een zijtak van de Zweedse koninklijke familie Bernadotte.⁴¹

189

Afstamming en adoptie

Worden in de vermelde landen de traditionele regels van adelsrecht toegepast of hebben modernisering plaatsgehad, zoals bij ons ten gunste van geadopteerde en buiten huwelijk geboren kinderen of met het oog op de gelijke behandeling van mannen en vrouwen? Die laatste kwestie leidde met name in Spanje tot discussie. Weliswaar bepaalde het Spaanse Grondwettelijk Hof op 3 juli 1997 dat adellijke titels als *nomen honoris* (een eervolle naam/naam met eervolle toevoeging) nauwelijks van belang zijn, zodat – kort samengevat – ook de discriminatie van vrouwen praktisch irrelevant is.⁴² Maar na dit zeer omstreden arrest⁴³ kwam de wetgever in actie. Door wet van 30 oktober 2006 werd de gelijke behandeling van man-

³⁶ Grundlov, art. 83: 'Enhver i lovgivningen til adel, titel og rang knyttet forret er afskaffet.'

³⁷ Laatstelijk de familie Castonier in 1913. Informatie van Ronny Andersen, heraldisch adviseur en archivaris bij de Deense Nationale Archieven in een e-mail van 13 juni 2014. Zie ook: da.wikipedia.org/wiki/Danske_adelsslægter (geraadpleegd december 2014).

³⁸ De laatste persoon die in Zweden in de erfelijke adelstand werd verheven was in 1902 de ontdekkingsreiziger Sven Hedin (1865-1952). Hij overleed evenwel kinderloos.

³⁹ *Lag (2003:178) om ändring i riddarhusordningen* (in werking getreden op 1 juli 2003). Zie ook *Regeringens proposition 2002/03:34 Adeln's offentligt rättsliga status*, zie: www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/prop-20020334-Adeln-offentl_GQ0334/?text=true (geraadpleegd december 2014).

⁴⁰ Telefonische informatie door het secretariaat van *Ridderhuset* op 10 juni 2014.

⁴¹ Zo bijvoorbeeld Lennart Bernadotte af Wisborg in 1951. Zie: nl.wikipedia.org/wiki/Lennart_Bernadotte (geraadpleegd december 2014).

⁴² Zie: hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/3391 (geraadpleegd december 2014). De betrokkenen dames klopten vervolgens aan bij het Europese Hof van de Rechten van de Mens, maar hadden ook daar geen succes. Uitspraak van het EHRM van 28 oktober 1999 in zake: *De la Cierca y Osorio de Moscoso e.a. tegen Spanje*, zie: hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-5641 (geraadpleegd december 2014).

⁴³ Er waren maar liefst drie van de twaalf rechters die een *dissenting opinion* formuleerden.

nen en vrouwen in het Spaanse adelsrecht een feit.⁴⁴ In deze wet wordt na een indrukwekkende preambule, waarin wordt onderstreept dat de bezitters van een erfelijke adelstitel de herinnering aan een historisch ogenblik in leven houden en dat het daarom gerechtvaardigd is dat vrouwen hetzelfde recht als mannen hebben om die symbolische functie te bekleden, de voorrang van mannen in het adelsrecht afgeschaft.⁴⁵ Opmerkelijk is dat aan de nieuwe regeling een zekere terugwerkende kracht werd verleend en wel vanaf 27 juli 2005, de dag waarop het wetsontwerp voor deze wet bij het parlement werd ingediend. De invoering van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen in het Spaanse adelsrecht is te meer opmerkelijk, omdat het in Spanje om een primogenituuradel gaat.⁴⁶ De oudste dochter erft dus nu de titel en niet meer haar jongere broer. Een opvallend detail is trouwens dat juist in Spanje nog steeds het mannelijk eerstgeboorterecht geldt bij de troonopvolging,⁴⁷ anders dan bijvoorbeeld in Nederland, België en Groot-Brittannië. Toegegeven zij dat de nieuwe regeling in menige familie spanningen heeft opgeroepen.

190 Dat laatste zou ook in Groot-Brittannië kunnen gebeuren. Daar kunnen buiten huwelijk geboren kinderen nooit een adelstitel verwerven, zelfs niet als ze later door een huwelijk tussen moeder en vader worden gewettigd.⁴⁸ Toen in Groot-Brittannië de voorrang van mannen bij de troonopvolging in 2013 werd afgeschaft, werd de vraag opgeworpen of dat ook niet bij de vererving van adelstitels dient te gebeuren.⁴⁹ Getuige daarvan zijn twee initiatiefwetsontwerpen die bij het Britse parlement werden ingediend.⁵⁰ Opmerkelijk is dat bij de indiening

44 Ley 33/2006 van 30 oktober 2006 *Sobre igualdad del hombre y de la mujer en el orden de sucesion de los titulos nobiliarios*, zie: www.boe.es/boe/dias/2006/10/31/pdfs/A37742-37743.pdf (geraadpleegd december 2014).

45 De relevante zinnen uit de preambule luiden: 'Los sucesivos poseedores de un título de nobleza perpetuo se limitan a mantener vivo el recuerdo de un momento de nuestro pasado histórico. Es justo que la presente Ley reconozca que las mujeres tienen el mismo derecho que los varones a realizar esta función de representar simbólicamente a aquél de sus antepasados que, por sus méritos excepcionales, mereció ser agraciado por el Rey.'

46 Aangetekend zij, dat in Spanje de titel niet automatisch aan de eerstgeborene overgaat, maar deze de titel moet claimen. Zie het *Real Decreto sobre concesión y rehabilitación de Títulos y Grandezas de España* van 27 mei 1912. Vervolgens wordt de titel aan de nieuwe gerechtigde toegekend bij Koninklijk Besluit. Zie over de procedure: www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/es/1200666550200/Tramite_C/1215326287146/Detalle.html (geraadpleegd december 2014).

47 Zie art. 57 lid 1 Spaanse Grondwet, zie: noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/constitucion.html (geraadpleegd december 2014).

48 De adellijke titel kan in beginsel slechts worden verworven door 'the heirs male of his body lawfully begotten'. Deze formule sluit gewettigde kinderen en geadopteerde kinderen uit. Zo verwierf bijvoorbeeld Antony Haden Guest als oudste zoon van Peter 4th baron Haden-Guest en Elisabeth Haden-Guest, née Louise Ruth Wolpert, niet de titel van zijn vader, maar volgde zijn jongere halfbroer Christopher op in de titel, omdat Anthony geboren was vóór het huwelijk van zijn ouders. Zie: en.wikipedia.org/wiki/Anthony_Haden-Guest (geraadpleegd op 1 december 2014).

49 *Succession to the Throne Act 2013*; zie: www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/20/enacted (geraadpleegd december 2014).

50 *Hereditary Peerages (Succession) Bill*, ingediend door Lord Lucas in de *House of Lords*, zie: services.parliament.uk/bills/2012-13/hereditarypeeragessuccession.html (geraadpleegd december 2014), alsmede *Succession to Hereditary Peerages and Estates Bill 2012/2013*, ingediend door Mary Macleod in de *House of Commons*, zie: services.parliament.uk/bills/2012-13/successiontohereditarypeeragesandes

van een van die wetsontwerpen uitdrukkelijk werd verwezen naar de televisieserie *Downton Abbey* en wel naar de moeilijkheden van Lord Grantham om zijn titel en bezit na te laten aan de oudste van zijn drie dochters, Lady Mary Crawley.⁵¹ Zulke moeilijkheden zouden in de eenentwintigste eeuw niet meer mogen voorkomen, aldus de indienst van het wetsontwerp.⁵² Trouwe kijkers van *Downton Abbey* zullen begrijpen dat menige familie dit aantrekkelijk zal vinden; mannen die ‘in afwachting’ van een titel zijn, denken hierover vaak anders.

Echt spannend is de situatie in België, hoewel slechts weinigen dat daar beseffen. Op 1 juni 2014 is daar een wet ter wijziging van het naamrecht in werking getreden.⁵³ Ouders mogen voortaan voor hun kinderen kiezen tussen de geslachtsnaam van de vader en de geslachtsnaam van de moeder; ze mogen echter ook opteren voor een uit beide geslachtsnamen samengestelde naam in een door hen te bepalen volgorde. Opvallend is dat de wet in het geheel niet regelt wat rechtens is als een van de ouders adellijk is. Wat gebeurt er met vererving van adeldom als vader van erfelijke adel is, maar moeders naam wordt gekozen of een dubbele naam bestaande uit de adellijke naam van de vader gevolgd door de naam van de moeder of andersom? En wat gebeurt er adelsrechtelijk, als moeder uit een adellijk geslacht stamt en haar naam wordt gekozen als geslachtsnaam van het kind? Ik heb begrepen dat de Belgische Raad van Adel zich momenteel over deze moeilijke vragen buigt.⁵⁴

Hoe gaat Nederland om met deze door de invoering van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen in het naamrecht veroorzaakte complicaties? De oplossing daar-

tates.html (geraadpleegd december 2014). Het laatst vermelde wetsontwerp is nu niet meer aanhangig wegens beëindiging van de zittingsperiode van de *House of Commons*.

51 Zie: www.imdb.com/title/tt1606375/ (geraadpleegd december 2014).

52 Aldus Mary MacLeod bij haar toelichting op 25 maart 2013 op de door haar ingediende *Succession to Hereditary Peerages and Estates Bill 2012/2013*, zie: www.publications.parliament.uk/pa/cm201213/cmhansrd/cm130325/debtext/130325-0001.htm#13032510000003 (geraadpleegd december 2014).

53 Wet van 8 mei 2014 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op de invoering van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bij de wijze van naamsoverdracht aan het kind en aan de geadopteerde, *Belgisch Staatsblad* (26 mei 2014).

54 Telefonische mededeling van de griffier van de Belgische Raad van Adel, de heer Carl Peeters, d.d. 5 juni 2014. De Omzendbrief van de Minister van Justitie van 30 mei 2014 betreffende de wet van 8 mei 2014 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op de invoering van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bij de wijze van naamsoverdracht aan het kind en aan de geadopteerde *Belgisch Staatsblad* (30 mei 2014) verduidelijkt deze kwestie bepaald niet. In par. 1.1 wordt wel duidelijk gemaakt dat men moet onderscheiden tussen dubbele namen en samengestelde namen. Die laatste categorie onderscheidt zich van dubbele namen in die zin dat zij reeds voor de inwerkingtreding van de nieuwe regeling bestonden. Zij worden als geheel overgedragen aan kinderen, eventueel in combinatie met de naam van de andere ouder: ‘Samengestelde namen (namen verkregen doorheen verschillende generaties en bestaande uit één of meer woorden; adellijke titels; namen resulterend uit een toevoeging van de naam van de adoptant aan die van de geadopteerde naar aanleiding van een gewone adoptie uitgesproken onder het stelsel van de oude wet) vormen een enige, ondeelbare entiteit die integraal en zonder enige onderbreking overdraagbaar is. Zij vallen aldus niet onder hetzelfde rechtsstelsel als dat van de dubbele namen, die deelbaar zijn.’ Deze passage wekt de indruk dat adellijke namen inclusief titel kunnen worden gekozen en eventueel gecombineerd met de naam van de andere ouder. Opmerkelijk is dat de Franse tekst van deze omzendbrief niet ‘adellijke titels’ vermeldt, maar ‘noms à particules’, d.w.z. een uit meerdere delen bestaande naam. Dat zullen vaak adellijke namen zijn, maar dat hoeft niet altijd het geval te zijn, zoals bijvoorbeeld bij de naam ‘De Groot’).

van vinden we niet in de Wet op de adeldom, maar in het Nederlands Burgerlijk Wetboek. Artikel 1:5 lid 11 bepaalt: 'Indien op grond van het tweede tot en met negende lid een kind, wiens vader van adel is, niet zijn geslachtsnaam verkrijgt, gaat de adeldom niet over op dat kind.'⁵⁵ Overigens ontbreekt een dergelijke bepaling in de Caribische delen van het Koninkrijk. Op Aruba en de BES-eilanden levert dat momenteel nog geen complicaties op, omdat kinderen daar in beginsel de geslachtsnaam van de vader verwerven. Anders ligt dat op Curaçao en Sint Maarten, waar een keuze tussen de geslachtsnaam van vader en moeder mogelijk is en ook voor een dubbele naam kan worden gekozen. Dat zal ons nog juridische hoofdpijn bezorgen.⁵⁶

In België zal de vraag over verhouding van naamrecht en adelsrecht natuurlijk ook moeten worden beantwoord ten aanzien van adellijke namen verworven door buiten huwelijk geboren kinderen. Geadopteerde kinderen verwerven in België overigens wel de adellijke status van hun adoptiefvader. Dat was daar al beslist in 1972, dus aanmerkelijk eerder dan in Nederland.⁵⁷ Wat geadopteerde kinderen betreft, is de rechtpositie in Spanje ongunstig. Om een adellijke titel te kunnen verwerven, moet de bloedverwantschap met de vorige teldrager worden bewezen.⁵⁸ Voor buiten huwelijk geboren kinderen zou de zaak wel eens gunstiger kunnen liggen. Dat blijkt uit een recent arrest van het gerechtshof van Badajoz, dat concludeerde dat de uitsluiting van buiten huwelijk geboren kinderen in strijd is met de Spaanse Grondwet.⁵⁹ In Denemarken en Zweden is de vererving van adeldom door afstamming niet wettelijk geregeld, maar wordt deze door de traditionele gewoonten bepaald. In Denemarken wordt dit gezien als een gevolg van de afschaffing van de aan adeldom verbonden privileges.⁶⁰ In Zweden is dit een logische consequentie van de privatisering van het *Riddarhus* in 2003.⁶¹

192

55 Zie daarover G.R. de Groot, 'Aantekening 15 en 16 op artikel 1:5 Burgerlijk Wetboek', *Personen- en familierecht*, losbladige editie supplement 232 (2013).

56 G.R. de Groot en H.E.G.S. Schneider, 'Haasje over springen: aantekeningen bij de Landsverordening herziening namenrecht', *TAR Justicia. Tijdschrift voor Antilliaans Recht*, XXII (2010) 162-167; Wolleswinkel, *Nederlands adelsrecht*, 224-228.

57 Uitspraak Jeugdrechtbank Gent 23 juni 1972, zie: *Journal des Tribunaux* (1973) 131. Zulks geldt overigens uitsluitend bij de volle adoptie (vergelijkbaar met de Nederlandse adoptie) en niet bij de zogenoemde gewone adoptie (*adoption simple*) (zie art. 353-7 Belgisch Burgerlijk Wetboek).

58 Real Decreto 222/1988, art. 6: 'El parentesco de consanguinidad matrimonial que enlace al interesado con el ultimo poseedor de la dignidad cuya rehabilitación se pretende'. Zie: www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1988-7023 (geraadpleegd december 2014). Zo ook het Spaanse ministerie van justitie in een e-mail van 16 juni 2014.

59 Uitspraak Audiencia Provincial de Badajoz, zie: *El País* (21 februari 2014), www.elpais.com/elpais/2014/02/21/gente/1392996952_344224.html, alsmede uitspraak ABC (28 maart 2014), zie: www.abc.es/sociedad/20140328/abci-hijos-ilegitimos-titulos-nobiliarios-201403272315.html (beide geraadpleegd december 2014). Ook het Spaanse ministerie van justitie erkent uitdrukkelijk, dat een adels titel kan worden verworven door buiten huwelijk geboren kinderen, indien het Koninklijk Besluit waarmee de adels titel werd verleend, niet uitdrukkelijk bepaalt, dat de titel slechts kan overgaan op binnen huwelijk geboren kinderen (aldus het vermelde ministerie in een e-mail van 16 juni 2014).

60 Informatie van Ronny Andersen, heraldisch adviseur en archivaris bij de Deense Nationale Archieven in een e-mail van 13 juni 2014.

61 Telefonische informatie door het secretariaat van *Ridderhuset* op 10 juni 2014.

Besluit

Uit deze rechtsvergelijkende vogelvlucht over het adelsrecht van de hedendaagse Europese monarchieën kan worden geconcludeerd dat, met uitzondering van Noorwegen, de adel nog bestaat. Opmerkelijk daarbij is dat de Noorse adel niet recentelijk is afgeschaft, maar al bijna tweehonderd jaar geleden. Meer recente afschaffing van adel in de twintigste eeuw gebeurde uitsluitend in voormalige monarchieën die republiek waren geworden. In drie van de zeven vermelde andere monarchieën vinden nog regelmatig verheffingen in de adelstand plaats. Aangetekend zij wel dat daarvan in Spanje beduidend minder gebruik wordt gemaakt dan in België en Groot-Brittannië. Een gevarieerd beeld zien we als we kijken naar modernisering van het adelsrecht in het licht van beginselen van gelijke behandeling van personen: gelijke behandeling van binnen en buiten huwelijk geboren personen, van geadopteerde en andere kinderen, en – *last but not least* – van mannen en vrouwen met betrekking tot het verwerven van en het kunnen doorgeven van adeldom. Behalve in Nederland bestaat ook in België gelijke behandeling van geadopteerde kinderen. Uitsluitend in Nederland is wettelijk vastgelegd dat ook buiten huwelijk geboren kinderen adeldom verwerven, zij het slechts als hun vader adellijk is, zij met hem in familierechtelijke betrekkingen staan en zijn familienaam dragen. In Spanje is er recente rechtspraak waarin geconcludeerd wordt dat buiten huwelijk geboren kinderen gelijk moeten worden behandeld met betrekking tot het recht een adellijke titel van een ouder (of ander familielid) te verwerven. In Groot-Brittannië kunnen zelfs ‘gewettigde’ kinderen geen titel erven. Gelijke behandeling van mannen en vrouwen is alleen gerealiseerd in het Spaanse adelsrecht en dat nog wel terwijl daar over het algemeen sprake is van primogenituuradel. In België en in het Verenigd Koninkrijk wordt momenteel met deze problematiek geworsteld.

193

Moderne gelijkheidsbeginselen laten zich met wat duwen en trekken realiseren als het gaat om overgang van adeldom en titels aan alle afstammelingen. Doordat adeldom en de daarbij behorende titel of predicaat een eervol accessorium is van een bepaalde geslachtsnaam, ligt het voor de hand om bij dergelijke modernisering en aansluiting te zoeken bij de wijze waarop deze gebeurt in het namenrecht. Daarbij is het niet onrealistisch om de eis te stellen dat de titel of het predicaat uitsluitend in combinatie met de geslachtsnaam mag worden gevoerd, waaraan de adeldom oorspronkelijk door verlening, erkenning of inlijving is gekoppeld.⁶² Echt moeilijk wordt het echter als we naar primogenituurverervingen kijken. Gelukkig is het naar Nederlands recht zo, dat de niet-titeldragers van een dergelijk geslacht in elk geval adellijk zijn en derhalve het adellijk predicaat jonkheer, dan wel jonkvrouw kunnen voeren. Hoe zou men echter om moeten gaan met de overgang van de titel indien men moderne beginselen wil realiseren? Uit de Spaanse ervaring kunnen we in elk geval leren dat een uiterst zorgvuldige overgangsregeling geboden zou zijn. Gelijke behandeling is een prachtig beginsel, maar het beginsel van gewekte verwachtingen eveneens. Als in elk

62 Tenzij deze adellijke familienaam bij Koninklijk Besluit werd gewijzigd. In een dergelijk geval ‘kleeft’ de adeldom met titel en predicaat aan de gewijzigde naam.

geval – zoals in Nederland – alle afstammelingen van een primogenituurtitel adellijk zijn, is een mogelijke oplossing het vervangen van de primogenituurovergang van de titel door een verwerving van de titel door alle kinderen. Dat veroorzaakt niet meer adellijken, maar slechts meer adellijke titeldragers.⁶³

De ontwikkelingen met betrekking tot de adelsstatuten in andere Europese monarchieën inspireren en zetten aan tot denken, met name over de wenselijkheid van gelijke behandeling van mannen en vrouwen in het adelsrecht. Ze maken echter ook duidelijk, dat het sleutelen aan een historisch gegroeid instituut als het adelsrecht verre van eenvoudig is. Men kan het vergelijken met het naar hedendaagse opvattingen en wensen bewoonbaar maken van een oud monumentaal huis: van groot belang is de historische uitstraling van het gebouw door de modernisering niet te bederven. Dat vergt historisch besef, gecombineerd met juridische realiteitszin en vooral creativiteit. Met andere woorden: dat aanpassen aan hedendaagse opvattingen is een kunst, zoals het hele recht kan worden beschreven als de kunst van het goede en rechtvaardige. *Ars boni et aequi*.⁶⁴

194

Professor C.G. de Groot is professor of comparative law and private international law at Maastricht University, as well as the universities of Aruba and Hasselt (Belgium). He specialises in comparative and international family law and nationality law. He wrote numerous books, articles and case notes.

Maastricht University, Faculty of Law, Department of Private Law, PO Box 616, 6200 MD Maastricht, the Netherlands – r.degroot@maastrichtuniversity.nl

⁶³ Naar Nederlands recht zijn de aanduidingen ‘jonkheer’ en ‘jonkvrouwe’ slechts predicaten voor adellijken zonder titel, maar in België daarentegen worden dezelfde aanduidingen wel beschouwd als titels.

⁶⁴ Zo de Romeinse jurist Publius Iuventius Celsus, overgenomen in Justianus’ *Digesten* (1.1.1).

9 789087 045203